

Dôvodová správa

A. Všeobecná časť

Návrh zákona o skutočnej pomoci tehotným ženám (ďalej len „návrh zákona“) predkladá poslanec Národnej rady Slovenskej republiky Tomáš Valášek.

Cieľom navrhovanej úpravy je vytvorenie podporných opatrení pre tehotné ženy, ktoré sa rozhodnú v tehotenstve pokračovať, ako aj pre také, ktoré sa z akýchkoľvek dôvodov, ktoré sú im vlastné, rozhodnú pre umelé prerušenie tehotenstva.

Pre ženy, ktoré sa rozhodnú v tehotenstve pokračovať, návrh prináša súbor podporných opatrení - príspevkov. Tehotenstvo je pre každú ženu nielen psychickou a fyzickou, ale aj ekonomickou výzvou. Aj preto je nutné, aby táto zväčša jednorázová pomoc bola postupne doplnená ďalšími systémovými riešeniami, ktoré ženám a ich rodinám zabezpečia dôstojný život.

Pre ženy, ktoré sa naopak tehotenstvo rozhodnú prerušiť, návrh garantuje ich právo na bezpečnú a legálnu interrupciu v súlade s medzinárodnými ľudskoprávnymi štandardmi a na základe vedeckých poznatkov bez toho, aby na ne bol vyvíjaný akýkoľvek psychický nátlak. Súčasná právna úprava nezaručuje ženám prístup k bezpečnému umelému prerušeniu tehotenstva, čo dokazuje aj nedávny prieskum neziskových organizácií¹. Aj preto návrh odstraňuje existujúce prekážky a garantuje právo ženy na zdravotnú starostlivosť, ktorej súčasťou je aj umelé prerušenie tehotenstva.

Príklady z iných európskych štátov dokazujú, že obmedzovanie práv žien nezvyšuje pôrodnosť a nemá pozitívne dôsledky na rodiny. Naopak, ženy majú chuť a vôľu zakladať rodiny tam, kde cítia a reálne zažívajú podporu a pomoc, napríklad vytvorením podmienok pre zosúladenie rodinného a profesionálneho života alebo vďaka kvalitnej pôrodnej a popôrodnej starostlivosti. Inak povedané, zvýšenie pôrodnosti je v prvom rade dôsledkom zvýšenia úrovne rodovej rovnosti a nie zásahov do ľudských práv v podobe obmedzenia prístupu k interrupciám.

Ekonomická kríza v dôsledku pandémie COVID-19 a vojny na Ukrajine zhoršila životné podmienky pre väčšinu obyvateľstva. Predkladaný návrh je čiastkovou pomocou na zmiernenie dopadov tejto krízy na ženy a rodiny očakávajúce narodenie želaného dieťaťa. Aj preto musí byť súčasný návrh zákona čo najskôr doplnený ďalšími podpornými opatreniami, ktoré ponúknu systémové a efektívne riešenia na negatívne socioekonomické dopady na rodiny.

Návrh zákona je v súlade s Ústavou Slovenskej republiky, ústavnými zákonmi, nálezmi Ústavného súdu Slovenskej republiky, ako aj s medzinárodnými zmluvami a inými medzinárodnými dokumentami, ktorými je Slovenská republika viazaná, ako aj s právom Európskej únie.

¹<http://moznostvolby.sk/tlacova-sprava-dostupnost-interrupcii-na-slovensku-patri-k-najhorsim-v-europe-pre-zeny-je-to-beh-cez-prekazky/>

Návrh zákona bude mať negatívny vplyv na verejné financie. Návrh zákona nebude mať vplyv na podnikateľské prostredie, životné prostredie a informatizáciu spoločnosti. Návrh zákona bude mať pozitívny sociálny vplyv. Návrh zákona bude mať pozitívny vplyv na manželstvo, rodičovstvo a rodinu.

B. Osobitná časť

K čl. I

K bodom 1 až 4

Navrhovaná zmena je jedna z kľúčových zmien, ktorá potvrdzuje ambíciu návrhu zákona na vytvorenie podporných opatrení pre ženu, ktorá zvažuje podanie žiadosti o umelé prerušenie tehotenstva.

Na tehotné ženy sa dnes vzťahuje zákon o sociálnych službách len čiastočne, a to v prípade, ak sú vystavené násiliu alebo strate bývania. Samotný fakt, že sú tehotné a z toho dôvodu sú narušené ich sociálne alebo rodinné väzby, zákon neupravuje. Môže ísť napríklad o mladé ženy – študentky, ktoré potrebujú dočasné bývanie, aby utajili svoje tehotenstvo. Zavádza sa preto pravidlo, že zariadenie núdzového bývania budú môcť využívať aj tehotné matky, a to po dobu tehotenstva a troch rokov od pôrodu, ak sa o dieťa osobne starajú.

K čl. II

K bodom 1 až 6

Navrhuje sa zadefinovať účel novonavrhnutého príplatku k príspevku pri narodení dieťaťa, ktorým by malo byť príspevanie štátu na zvýšené výdavky, ktoré vznikajú v súvislosti s narodením dieťaťa so zdravotným znevýhodnením.

K bodu 7

Navrhuje sa poskytovať príspevok pri narodení dieťaťa v rovnakej sume pre každé narodené dieťa. Odôvodnením pre túto zmenu je vysporiadanie sa s diskrimináciou detí, ktoré sú narodené ako v poradí štvrté a každé ďalšie po štvrtom dieťati, pretože každé dieťa bez ohľadu na to, koľké v poradí sa narodí, si zaslúži rovnako férový štart do života.

K bodom 8 až 29

Navrhuje sa zavedenie nového príplatku k príspevku pri narodení dieťaťa, na ktorý vznikne nárok v prípade, že by sa narodilo dieťa so zdravotným znevýhodnením. Cieľom zavedenia príplatku k príspevku pri narodení dieťaťa je prispieť na zvýšené výdavky v súvislosti s narodením dieťaťa so zdravotným znevýhodnením. Choroby alebo stavy, ktoré budú považované za zdravotné znevýhodnenie, budú ustanovené všeobecne záväzným právnym predpisom, ktorý vydá Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. Navrhuje sa poskytovať príplatok k príspevku pri narodení dieťaťa vo výške 3170,14 eur.

Navrhuje sa tiež procesný postup pre realizáciu hmotnoprávných ustanovení návrhu zákona obsiahnutého v predmetnom novelizačnom článku.

K bodu 30

Navrhujú sa prechodné ustanovenia od 01. 05. 2023, v zmysle ktorých sa nárok oprávnenej osoby na príspevok pri narodení dieťaťa, ktorej dieťa sa narodilo pred účinnosťou navrhovanej zmeny, a výška tohto príspevku posudzovala podľa doteraz platnej právnej úpravy. Navrhovaná právna úprava by sa tak vzťahovala len na deti narodené po 30. apríli 2023. Ďalej sa navrhujú

prechodné ustanovenia, v zmysle ktorých nárok na príplatok k príspevku pri narodení dieťaťa vznikne len na deti narodené po 30. apríli 2023.

K čl. III

Legislatívno-technická zmena v dôsledku zjednotenia príspevku pri narodení dieťaťa bez ohľadu na to, koľké v poradí sa dieťa žene narodí.

K čl. IV

V zákone o sociálnom poistení sa vytvára právny základ pre možnosť čerpania nemocenského od 21. týždňa tehotenstva v súvislosti s utajeným pôrodom. Zároveň sa určujú podmienky nároku na materské v prípade odvolania žiadosti o utajený pôrod.

K čl. V

K bodu 1

Podmienkou pre vykonanie interrupcie je - tak ako pri iných úkonoch zdravotnej starostlivosti - informovaný súhlas ženy. Ruší sa povinnosť povinného poučenia ženy, ktoré v súčasnom znení musí predchádzať súhlasu. Poučenie je právo, ktoré žena má možnosť využiť alebo odmietnuť - tak ako je to v prípade ostatných úkonov zdravotnej starostlivosti. Povinné poučenie obsahujúce takmer výhradne odstrašujúce informácie s cieľom odhovoriť ženu od umelého prerušenia tehotenstva a prinútiť ju donosiť plod znemožňuje žene slobodne a autonómne sa rozhodnúť. Navrhovaná úprava je v súlade s odporúčaniami medzinárodných orgánov pre Slovensko², vyplývajúcich z dohovorov a zmlúv, ktorými sa Slovenská republika zaviazala.

K bodu 2

Zásada úplného a informovaného súhlasu je neoddeliteľnou súčasťou celého radu ľudských práv vrátane práva na zdravie. Ak žena využije svoje právo na poučenie, musia jej byť poskytnuté zrozumiteľné, primerané, presné a vedecky podložené informácie o účele, povahe, priebehu a možných následkoch umelého prerušenia tehotenstva ale aj rizikách podstúpenia alebo nepodstúpenia umelého prerušenia tehotenstva. Informácie, ktoré sú žene poskytnuté nemôžu ženu nabádať alebo podnecovať k takému alebo onakému rozhodnutiu.

K bodu 3

Ruší sa tzv. povinná čakacia doba 48 hodín od odoslania hlásenia o poskytnutí informácií. Povinné čakacie lehoty oddiaľujú prístup žien k legálnemu a bezpečnému umelému prerušeniu tehotenstva. Čakacie lehoty nemajú medicínske opodstatnenie, práve naopak, tak ako uvádza

² CEDAW Committee, Concluding Observations: Slovakia, para. 31(c), U.N. Doc. CEDAW/C/SVK/CO/5-6 (2015).

WHO³ a Medzinárodná federácia gynekológie a pôrodnictva „povinné čakacie lehoty ponížujú ženy na nekompetentné osoby s neúplnou rozhodovacou právomocou“. Aj preto Výbor CEDAW ako aj Výbor pre ľudské práva požiadali štáty⁴, vrátane Slovenskej republiky⁵, aby zabezpečili ženám prístup k bezpečnému prerušeniu tehotenstva bez toho, aby ich podrobovali povinným čakacím lehotám.

K bodu 4

V prípade nepľnoletých osôb sa ruší podmienka písomného informovaného súhlasu zákonného zástupcu po jeho predchádzajúcom poučení. Podmienka súhlasu rodičov alebo zákonných zástupcov je nerešpektovaním práva dospelých na ich názory s primeranou váhou zodpovedajúcou ich veku alebo vyspelosti a tiež nerešpektovaním ich práva na súkromie a dôvernosť. Jedná sa o ďalšiu prekážku v ich prístupe k bezpečnému umelému prerušeniu tehotenstva, ktorá môže byť ešte nebezpečnejšia napríklad v prípadoch, keď je nepľnoletá zneužívaná alebo ak jej kvôli nežiadúcemu tehotenstvu hrozí odvrhnutie rodičmi. V roku 2015 výbor CEDAW preto vyzval Slovensko, aby odstránil podmienku „povolenia tretej strany k výkonu interrupcie v súlade s odporúčaniami WHO“⁶. Odstránenie podmienky súhlasu je zároveň v súlade s odporúčaniami Výboru pre práva detí.

K bodu 5

Dopĺňa sa povinnosť ministerstva zdravotníctva publikovať a aktualizovať na svojej webovej adrese informácie o organizáciách, ktoré poskytujú ženám všetky potrebné informácie o umelom prerušení tehotenstva a jeho dostupnosti a tiež o zdravotníckych zariadeniach vykonávajúcich umelé prerušenie tehotenstva v členení podľa samosprávnych krajov a ich kontakt. Aktuálne je dostupnosť týchto informácií mimoriadne zlá, nakoľko ženy si musia hľadať informácie priamo u poskytovateľov, čo v niektorých prípadoch predlžuje čas, počas ktorého žena na interrupciu čaká. Nedostupnosť alebo nedostatočná dostupnosť informácií teda predstavuje ďalšiu prekážku⁷ v ich prístupe k bezpečnému umelému prerušeniu tehotenstva.

K bodu 6

³ WHO, SAFE ABORTION GUIDANCE (2012)]; see also Theodore J. Joyce et al., The Impact of State Mandatory Counseling and Waiting Period Laws on Abortion: A Literature Review, GUTTMACHER INST. 15 (2009)

⁴ CEDAW Committee, Concluding Observations: Hungary, para. 31(c), U.N. Doc. CEDAW/C/HUN/CO/7-8 (2013); Human Rights Committee, Concluding Observations: The Former Yugoslav Republic of Macedonia, para. 11, U.N. Doc. CCPR/C/MKD/CO/3 (2015)

⁵ CEDAW Committee, Concluding Observations: Slovakia, para. 31(c), U.N. Doc. CEDAW/C/SVK/CO/5-6 (2015).

⁶ CEDAW Committee, Concluding Observations: Slovakia, para. 31(c), U.N. Doc. CEDAW/C/SVK/CO/5-6 (2015).

⁷ Skúsenosti žien s prístupom k interrupciám a antikoncepcii na Slovensku – Beh cez prekážky k rešpektujúcim a bezpečným službám reprodukčného zdravia, Výskumná štúdia autorského kolektívu Možnosť voľby, 2021, <http://moznostvolby.sk/skusenosti-zien-s-pristupom-k-interrupciam-a-antikoncepcii-na-slovensku/>

Zavádza sa povinnosť ministerstva zdravotníctva každoročne zverejňovať správu o spontánnych potratoch a o umelých prerušeníach tehotenstva. Namiesto informácií o návrhu opatrení na zníženie počtu umelých prerušení tehotenstva sa navrhuje, aby správa obsahovala návrhy opatrení na zníženie počtu nežiaducich tehotenstiev.

Ministerstvu zdravotníctva sa zároveň ukladá povinnosť ponúknuť lekárom a lekárkam a ďalšiemu zdravotníckemu personálu, ktoré sa podieľajú na poskytovaní informácií podľa § 6b, účasť na odborných školeniach. Cieľom je zabezpečiť, že ak sa žena rozhodne pre poučenie pred súhlasom, lekár alebo lekárka ju informuje na základe úplných, aktuálnych a vedecky podložených poznatkov o umelom prerušení tehotenstva. Medicínska veda neustále napreduje a aj v prípade umelého prerušenia tehotenstva by sa mal zdravotnícky personál riadiť aktuálnymi poznatkami a nie dávno vedecky vyvrátenými informáciami založenými na stereotypných predstavách.

K čl. VI

K bodu 1

Navrhuje sa ukotviť v zákone právo ženy na umelé prerušenie tehotenstva ako súčasť zdravotnej starostlivosti, so zreteľom na ochranu jej života a zdravia a v záujme plánovaného a zodpovedného rodičovstva. Návrh zákona upravuje podmienky tohto práva.

K bodu 2

Navrhuje sa doplniť spôsoby prevencie nežiaducich tehotenstiev a to konkrétne: zabezpečenie kvalitnej vzťahovej a sexuálnej výchovy na všetkých stupňoch vzdelávania a zabezpečenie dostupnosti a zlepšenie informovanosti o antikoncepčných metódach. Počty umelých prerušení tehotenstva u nás klesajú, avšak stále sa nám nedarí efektívne znížiť počet nežiaducich tehotenstiev: hlavným dôvodom je práve absencia kvalitnej vzťahovej a sexuálnej výchovy a tiež nedostupnosť antikoncepčných potrieb pre všetkých ľudí bez rozdielov⁸.

K bodu 3

Navrhuje sa zaviesť medikamentóznou formu umelého prerušenia tehotenstva dostupnú do 7. týždňa tehotenstva. Slovensko ako jeden z mála štátov nepovoľuje takúto metódu umelého prerušenia tehotenstva, hoci táto je dlhé roky využívaná našimi európskymi partnermi a je vedecky potvrdené, že v rannom štádiu tehotenstva, v ktorom sa môže vykonávať, sa jedná o veľmi bezpečný a šetrný spôsob prerušenia tehotenstva. Táto úprava je teda v súlade s najnovšími vedeckými poznatkami, ako aj v súlade s odporúčaniami medzinárodných orgánov.

K bodu 4

Navrhuje sa zrušiť povinnosť súhlasu zákonného zástupcu pre ženu, ktorá nedovršila šestnásť rokov a žiada o umelé prerušenie tehotenstva podľa § 4. Podmienka súhlasu rodičov alebo

⁸ CEDAW Committee, Concluding Observations: Slovakia, para. 31(b), U.N. Doc. CEDAW/C/SVK/CO/5-6 (2015)

zákoných zástupcov je nerešpektovaním práva dospelých na ich názory s primeranou váhou zodpovedajúcou ich veku alebo vyspelosti a tiež nerešpektovaním ich práva na súkromie a dôvernosť. Jedná sa o ďalšiu prekážku v ich prístupe k bezpečnému umelému prerušeniu tehotenstva, ktorá môže byť ešte nebezpečnejšia napríklad v prípadoch, keď je neplnoletá zneužívaná alebo ak jej kvôli nežiadúcemu tehotenstvu hrozí odvrhnutie rodičmi. . V roku 2015 výbor CEDAW preto vyzval Slovensko, aby odstránil podmienku „povolenia tretej strany k výkonu interrupcie v súlade s odporúčaniami WHO“. Odstránenie podmienky súhlasu je zároveň v súlade s odporúčaniami Výboru pre práva detí. Tak ako je bežnou praxou v iných krajinách ale navrhujeme, aby žena, ktorá nedovŕšila šestnásť rokov mohla byť podľa svojho výberu sprevádzaná osobou, ktorej dôveruje. Bez jej súhlasu lekár a lekárka nesmú o výkone informovať ďalšie osoby.

K bodu 5

Zavádza sa povinnosť pre zariadenia, ktoré odmietajú vykonávať umelé prerušenie tehotenstva zabezpečiť žene prevoz a starostlivosť v inom zariadení. Z nedávneho prieskumu dostupnosti interrupcii na Slovensku totiž vyplýva, že v niektorých krajoch celé zariadenia interrupcie neposkytujú a to napriek tomu, že sa jedná o zdravotnú starostlivosť a že výhradu vo svedomí si podľa zákona môže uplatniť iba zdravotník - jednotlivec a nie celé zariadenie⁹.

K bodu 6

Navrhuje sa odstránenie diskriminácie cudzincov z prístupu k umelému prerušeniu tehotenstva. Umelé prerušenie tehotenstva ako súčasť zdravotnej starostlivosti je ľudské právo patriace všetkým osobám bez zreteľa na ich národnosť.

K bodu 7

Pri žiadostiach o umelé ukončenie tehotenstva, ktoré boli podané do 30. novembra 2022, sa postupuje podľa ustanovení tohto zákona v znení účinnom do 30. novembra 2022.

K čl. VII

Navrhovaným zákazom stigmatizujúcej reklamy sa má zachovať autonómnosť a sloboda rozhodnutia ženy. Zákaz reklamy, zobrazujúcej umelé prerušenie tehotenstva napríklad ako “vraždu dieťaťa” či “rozhodnutie, ktoré žena určite oľutuje” prispieva k stigmatizácii žien,

⁹ Štátne kliniky majú výhradu svedomia. Uhliarik mlčí, [State clinics apply conscientious objection.Uhliarik is silent.], PRAVDA, Jan. 22, 2011, available at http://spravy.pravda.sk/statne-kliniky-maju-vyhradu-svedomia-uhliarik-mlci-fx7-/sk_domace.asp?c=A110121_194642_sk_domace_p29 (last visited April 13, 2016); Iris Kopsayová, Mnoho štátnych nemocníc interrupcie nerobí, univerzitná v Bratislave bude [Many state hospitals do not perform abortions, the University hospital in Bratislava will do it], PRAVDA, Jan. 27, 2011, http://spravy.pravda.sk/mnoho-statnych-nemocnic-interrupcie-nerobi-univerzitnav-bratislave-bude-1tn-sk_domace.asp?c=A110126_193530_sk_domace_p12 (last visited April 13, 2016); Iris Kopsayová, Interrupcie nerobíme. Z technických príčin.... [We do not perform abortions...For technical reasons], PRAVDA, Jan. 22, 2011, http://spravy.pravda.sk/interrupcie-nerobime-z-technickyh-pricin-fju-sk_domace.asp?c=A110122_173602_sk_domace_p29 (last visited April 13, 2016).

vytváraníu negatívneho obrazu a strachu z umelého prerušenia tehotenstva v spoločnosti a môže tiež nevhodnou vizuálnou formou spôsobiť úzkosť alebo dokonca šok u malých detí a zraniteľných pováh. Zobrazovanie potratených plodov je taktiež traumatizujúce pre ženy, ktoré spontánne potratili. Zákaz sa netýka poskytovania informácií o občianskych združeniach, neziskových organizáciách, nadáciách a ďalších poskytovateľov finančnej, materiálnej a psychologickej pomoci v tehotenstve.

K čl. VIII

Zmena má vytvoriť právny základ pre možnosť podpory projektov a konkrétnych riešení v oblasti rodovej rovnosti prostredníctvom dotácií v pôsobnosti Úradu vlády Slovenskej republiky. Vyššia úroveň rodovej rovnosti totiž zvyšuje aj vôľu a možnosti občanov a občianiek zakladať si rodiny a má teda pozitívny vplyv na pôrodnosť a demografiu.

K čl. IX

K bodom 1 až 4

Úprava zabezpečuje, že zber údajov o umelom prerušení tehotenstva do národného zdravotníckeho informačného systému bude anonymný a založený na dobrovoľnej báze. Nie je dôvod, aby bolo k deklarovanejmu cieľu tohto zberu (tvorba a výkon štátnej zdravotnej politiky, zefektívnenie a trvalého zvyšovania kvality zdravotnej starostlivosti a trvalému zlepšovaniu zdravotníckych služieb, návrh, realizáciu a kontrolu opatrení zameraných na zlepšovanie zdravotného stavu obyvateľstva) potrebné zbierať rodné čísla žien, ktoré umelé prerušenie tehotenstva podstúpili. Zároveň štát musí rešpektovať, že nie každá žena chce akékoľvek informácie osobného charakteru poskytnúť. Takáto úprava je dnes mimoriadne dôležitá v kontexte ochrany osobných údajov.

K čl. X

Navrhuje sa zníženie registračného poplatku pri kúpe motorového vozidla v prípade, že kupujúci je rodič minimálne troch detí mladších ako 19 rokov a zároveň ide o vozidlo triedy M1 s objemom motora do 143kW vrátane.

K čl. XI

S ohľadom na predpokladaný priebeh legislatívneho procesu sa k čl. VI a čl. VII navrhuje nadobudnutie účinnosti od 1. decembra 2022. V prípade ostatných článkov sa s ohľadom na potrebu ich uvedenia do praxe navrhuje účinnosť od 1. mája 2023.